

980516-2

Stále častěji se v našem končícím století setkáváme buď přímo s výslovným chápáním světa jako chaosu bez „hodnot“ nebo alespoň s náladou tomu odpovídající, která se neodvažuje – anebo možná jen vůbec nenamáhá – se takto vyslovovat. Obvykle se této náladě, většinou nereflektované a někdy reflektované, říká „nihilismus“. Je to ovšem pojetí, které se liší od pojetí Nietzscheho. Nietzsche nemluvil jen o „znehodnocení“ všech hodnot, i těch nejvyšších, nýbrž také o nutném příchodu „nadčlověka“. To znamená, že Nietzsche – správně chápaný – měl na mysli odhodnocení všech dosavadních hodnot (které se ukazují jako pseudohodnoty, jako něco, co neunes nároky přicházející budoucnosti), ale docela samozřejmě počítal s hodnotami novými. Neboť co vlastně znamená myšlenka „nad-člověka“? Tady se nesmíme nechat zmást nejrůznějšími falešnými konsekvencemi, které ze špatně pochopeného Nietzscheho pojetí byly snad ještě hůře a zcela neoprávněně vyvozovány. Myšlenka nadčlověka znamená především, že člověk sám, jak je jako skutečný dán, prostě nestačí, že je nutno jít za jeho danost, even. „nad“ jeho úroveň, tedy překročit všechno to, čím je dosavadní člověk a dosavadní lidstvo svázáno dosavadní minulostí. Myšlenka „nadčlověka“ znamená tedy orientaci na překročení, překonání člověka, nikoliv nějaký jeho úpadek, návrat k předlověctví, ke zvířecnosti, k bestialitě. To tak může být jen falešně vykládáno těmi, kdo nechtějí jít „dál a výš“, kdo jsou spokojeni se statem quo a kdo se v něm zabydlili natolik, že v něm chtějí zkamenět. Nihilismus je jen jedna stránka modernity, ta stránka, která se musí stát minulostí. Ale modernita v sobě obsahuje velký příslib, velkou perspektivu: právě proto je podle Nietzscheho na místě nikoliv úzkost a deprese, nýbrž sebevědomí a hrdost. To, že jsou dosavadní – i ty nejvyšší – hodnoty odhodnocovány a znehodnocovány, je jen průvodním znakem toho, že se člověk připravuje k novému, dalšímu kroku své emancipace, svého osvobození – osvobození k novým, vyšším hodnotám, které dosud neviděl, nepoznal, o kterých nic nevěděl ani netušil. Co to však znamená – nyní už bez ohledu na Nietzscheho a jeho chápání tzv. nihilismu“? Znamená to, že svět není beze směru, bez směřování, že to není „chaos bez hodnot“. Je to snad v rozporu s Nietzscheho myšlenkou „věčného návratu téhož“? Nikoliv, pokud to pochopíme správně a do hloubky. To, že „návrat téhož“ je s jakousi nepřiměřenou samozřejmostí chápán jako nějaká nastavovaná kaše, jako bezperspektivnost a bezesměrnost, vůbec nemusí být skutečnou složkou a součástí myšlenky „návratu téhož“. Člověk se vždy znovu dostává do „těže“ situace v tom smyslu, že musí překračovat, přesáhnout sám sebe, svou vlastní minulost a setrvačnost. Ono „totéž“ neznámá důraz na něco, co tu už bylo a co se z minulosti vrací, nýbrž právě naopak důraz na to, co vždy znovu přichází jako výzva z budoucnosti a co vyžaduje novou, dosud se nikdy nevyskytnuvší odpověď. Věčný „návrat téhož“ musí být interpretován jako vždy znovu se otvírající situace, kdy vhodná odpověď může znamenat počátek něčeho nového, co tu dosud nikdy nebylo. Věčný návrat se netýká (nemusí týkat a nemá týkat) toho, co tu už někdy bylo, nýbrž právě této situace, kdy může přicházet a vskutku přichází něco, co tu ještě nikdy nebylo. Nejde o každodenní (ani každoroční atd.) opakování stejných událostí, nýbrž o věky se opakující a tak jakýmsi zvláštním, nesetrvačným způsobem „trvajícím“ (a nepravidelně, nepředvídatelně a nemanipulovatelně se otvírající) příchody jakýchsi „možných nahodilostí“, kterých může být využito k uskutečnění a prosazení jiných, nových „hodnot“ a hodnotových žebříčků (které po nějaké době musí být opět „odhodnecny“ a „znehodnecny“ ve prospěch zase nových a „vyšších“ či „hodnotnějších“).

(Písek, 980516-2.)